СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Биляна Курташева

по конкурс за академичната длъжност „Професор“,

научно направление 2.1. Филология (Теория и история на литературата),

обявен в „Държавен вестник“, бр.65 от 17.07.2026 г.

Доц. д-н Морис Фадел участва в обявения конкурс за академичната длъжност „професор” по научно направление 2.1. Филология с монографичен труд, поредица от публикации, както и с цялостната си академична дейност през последните години.

Монографията му „Счупената рамка. Разколебаването на репрезентацията в литературата” е издадена от издателството на Нов български университет през 2025 г. Находчивото заглавие е ключ към едно амбициозно теоретико-историческо начинание: не просто да се изследва и демонстрира как литературата разколебава реалността, към която предполагаемо се отнася, но и как на свой ред литературният език нерядко пропуква фикционалните и лирическите светове, които гради. С други думи как езикът, в своята „поетическа функция” (казано по Якобсон) понякога се изправя и срещу реалността, и срещу литературността. При това на фокус в отделните части на книгата са слепотите и прозренията както на автори и творби, така и на техните критически интерпретации в миналото и днес.

В този смисъл монографията на много равнища – като теми, като инструментариум, като стилистика – засводява досегашните монографични изследвания на Морис Фадел. Тази книга не би била възможна без опита и откритията от предишните му мащабни изследвания „Пол де Ман: опити с невъзможното” (2002), «Животното като литературна провокация: “анималистиката” на Емилиян Станев» (2010), «Детективи, разузнавачи, Студена война: криминалната и шпионската литература в сравнителна перспектива” (2022). Зарядът на деконструкцията, фокусът на престъплението и темата за границите на човешкото са ядрото на „Счупената рамка”.

Книгата изобилства от литературоведски находки. Особено въздействащ е ефектът на „остранение” постигнат спрямо познати, класически текстове, които внезапно проблясват в нова светлина. Ще се ограничa с три примера.

В първия дял „Срещу езика” Йовков, и по-конкретно неговият цикъл разкази „Ако можеха да говорят”, е прочетен (с. 22-44) трансхуманистично през идеята за неназована телепатия. Именно телепатията се оказва скрито ядро на най-силните моменти в разказите, при това телепатия на/между подчинените: благородно робстващите домашни животни и мъдрият слуга Чичо Митуш имат отвъдезиково знаене и общение. Тъкмо тази отвъдезикова мощ дава невидима власт на гледната точка на Чичо Митуш и според прочита на Морис Фадел дори когато героят умира, неговата перспектива остава и повествователят се съревновава за надмощие с нея. Нещо повече: може би

затова убива героя... (Сътветно интерпретаторът се оказва металитературен детектив, този прочит блестящо събира предишните две монографии на Фадел.)

Във втория дял „Въпреки езика" поемата „Септември" на Гео Милев (с. 131-154) е последователно „освободена" от наложените лесни идеологически опозиции, за да видим изведнъж „подозрителна прилика между гнева на господарите и този на робите" и оттам – „съвпадащото обезчовечаване на варварите-роби и палачите им". Към финала е поставен уместният въпрос не трябва ли да четем съвсем буквално и началните снизяващи описания на въстаналия народ, както по-нататък четем изобличенията на властта и епическите героизации. Изобщо как избираме кое в поемата да четем буквално и кое – преносно?

Провокиращ е и прочитът на Лилиев като ироник (с.173-180), и то по линия едновременно на неговата поетическа виртуозност и на връзката му с религиозното. Парадоксална на пръв поглед теза, която обаче е мотивирана и чрез умела съпоставка с Киркегор, философ едновременно на вярата и на иронията...

Не само българската класика е във фокуса на изследването. Има и силни, своеобразни прочити на руска литература, както и на съвременна световна литература. Бих откроила специално интерпретацията на романа „Доброжелателните" на Джонатан Лител (с.189-196). Това безпощадно свидетелстване за Холокоста през погледа на палач, което по много начини изпитва границите на човешкото и на езика, тук е прочетено с нова радикалност и своевременност в светлината на войната в Украйна.

Книгата демонстрира не само теоретическа прецизност и въображение, не само историческа осведоменост, но и една смела философска афористичност, приложима и отвъд конкретните контексти. Имам предвид запомнящи се, бих казала „чупещи рамките" изречения като следните:

„Преодоляването на репрезентацията е една от постоянните мечти на литературната теория. Може дори да се каже, че тя е сред основанията за нейното възникване." (с. 7)

„Човек избира домашното животно поради същата причина, поради която влиза в брак. (...) ...ние предпочитаме да възприемаме брачния партньор и животното като подвластни на нас, като обвързани с форма на власт върху живото, био власт, която съществува под егидата на собствеността." (с. 27-28)

„Протичането при опита с красотата наистина е бързо, толкова бързо, че факторът „време" сякаш е елиминиран. Красотата е застиване на мига." (с. 49)

„Душата е сред малкото моменти в поезията на Яворов, в които се откроява тялото." (с. 113)

Всичко това още веднъж подчертава значимостта и въздействието на книгата „Счупената рамка" и в едно по-широко философско-литературно поле.

Извън монографичния труд, академичната дейност на доц. Морис Фадел включва съставителство и редакция на значими научни издания, сред които бих откроила сборника *История на литературата на НРБ: модели и практики (*2022, заедно с Пламен Дойнов*)* и критическото преиздание на *«Българско стихознание»* от Мирослав Янакиев (2023). Заедно с това той има значими публикации в литературоведски сборници и списания у нас в чужбина. Работи активно със студенти и докторанти в НБУ.

Представените документи демонстрират изпълнение и дори преизпълнение на наукометричните критерии по настоящата процедура.

Въз основа на всичко дотук убедено подкрепям кандидатурата на доц. д.н. Морис Фадел в конкурса за академичната длъжност „Професор“.

13.11.2026

Доц. д-р Биляна Курташева

Департамент „Нова Българистика”, НБУ